

El lloçol com a renda feudal.

Santa Perpètua en els segles XII i XIII

Jaume Vilaginés

Historiador

INTRODUCCIÓ *

 'any 1178 el bisbe de Barcelona, Bernat, i una representació de la canonja catedralícia van acudir a Santa Perpètua per consagrar l'església parroquial¹. L'acte va tenir la solemnitat habitual d'aquestes ocasions i s'hi va aplegar una quantitat important de gent. L'església que es consagrava probablement era ja l'edifici romànic que coneixem. El temple romànic sabem que s'estava construint l'any 1143, perquè en un testament es lega la disponibilitat d'un ase i d'un home per als treballs de l'obra de l'església de Sta. Perpètua². El document, que dóna testimoni de l'acte, parla de la consagració, en concret, de l'edifici ("domus"), que podia ser la nova edificació romànica.

A més de la consagració de l'església, l'esdeveniment servia per confirmar les possessions terrenals i les jurisdiccions de la parròquia (la dotalia). En el document de la consagració que ens ha arribat s'enumeren les terres que posseïa l'església, es descriuen les noves possessions, es confirmen els espais de la sagrera i del cementiri, es fixen els límits dels termes parroquials, dintre dels quals es recaptaven les rendes parroquials, que eren el delme, les primícies i les oblacions, i finalment s'especifica el territori que quedava sotmès a la jurisdicció parroquial, que era tota la vila³.

La consagració d'una parròquia no era un fet anecdòtic. En el segle XII es van fer nombroses consagracions de parròquies que ja funcionaven des de molt abans. En general, es tractava de parròquies que tenien una vinculació directa amb l'episcopat i el nou edifici romànic no era l'únic motiu de l'acte. Les noves consagracions al Vallès s'emmarquen en un procés iniciat per l'episcopat barceloní de consolidació de la pròpia autoritat sobre la jurisdicció parroquial, apropiada pels magnats laics i el poder públic, que la usaven

* Agraïxo la col.laboració de Lourdes Bailao, arxivera municipal de Santa Perpètua de Mogoda.

per controlar la població i per recaptar tributs⁴. El delme i les altres rendes parroquials van esdevenir importants fonts d'ingressos per als patrons de les parròquies medievals.

La parròquia de Santa Perpètua restava sota la potestat directa de la mitra episcopal i era lliure de tot domini senyorial, en termes eclesiàstics era de lliure col·lació del bisbe. En canvi, la mateixa església esdevenia senyor eminent, perquè tenia un patrimoni propi, de terres i de jurisdiccions. Dominava la jurisdicció del terme parroquial, amb el dret de recaptar els tributs parroquials, i dominava la jurisdicció sobre la vila de Santa Perpètua. No podem saber què significava aquest domini. És poc probable que impliqués l'administració de justícia sobre els seus habitants, que era propi del domini jurisdiccional sobre qualsevol territori. L'administració de justícia devia quedar en mans del poder públic. I ho devia estar fins a l'any 1343, quan el rei Pere el Cerimoniós va crear la baronia de Mogoda i la va vendre a Berenguer de Sant Vicenç per 50.000 sous⁵. Possiblement, la jurisdicció sobre la vila, que esmenta el document de la consagració, comportava la potestat sobre la gestió de l'espai i la possibilitat d'establir càrregues impositives sobre els seus habitants i, entre aquestes, especialment el dret de recaptar el delme, les primícies i les oblacions.

La llibertat de poder gestionar els tributs eclesiàstics va acabar unes dècades més tard, perquè sabem que el delme, l'any 1277, estava en mans senyorials, com a feu⁶. Un any més tard, la meitat del delme el rebia el senyor de Mogoda, Jaume de Sant Martí⁷.

La jurisdicció que tenia la parròquia sobre tota la vila tenia una excepció. La farga quedava explícitament exclosa⁸. La farga o ferreria era un espai important per a la comunitat. En ella s'arranjaven els estris de treball o se n'elaboraven d'altres. La seva funció econòmica era equiparable a la del molí. Ambdós, molí i farga, facilitaven les feines dels pagesos i van esdevenir impulsors del creixement econòmic de la plena edat mitjana. La presència de fargues o ferreries a la documentació medieval del Vallès no va més enllà de començaments del segle XII. No obstant, la seva generalització va ser important, i la majoria de parròquies en tenien una, normalment ubicada a l'espai de la sagrera⁹.

La farga va esdevenir un monopoli feudal. Com també ho va ser el molí. Els senyors feudals van controlar la seva possessió i es van apropiat de l'administració del seu ús. Així doncs van crear un tribut, que van generalitzar sobre tota la població de la parròquia. Tenia el seu origen en els serveis de la farga i era anomenat lloçol. El lloçol va esdevenir una important font d'ingressos, quan va estar vinculat al monopoli feudal, perquè tothom l'havia de pagar¹⁰.

A Santa Perpètua, quan es va fer l'acte de consagració de la parròquia, l'any 1178, la farga estava en mans de Ramon de Cabanyes, que l'havia

rebuda en donació de la seva esposa, Ermessenda¹¹. Per tant, al·leshores el control de la farga ja estava en mans senyorials, la qual cosa demostra l'interès que despertava el domini de les fargues vilatanes entre la classe senyorial.

La importància de la farga com a font d'ingressos senyorials queda palesada en un document de l'any 1275, en el qual es fa inventari del que els masos de Santa Perpètua havien de pagar pel lloçol¹². El pagament es feia a una família senyorial, els Canalies, que residien a Santa Perpètua i estaven molt ben relacionats socialment. No sabem com els hi va arribar una font tan substancial d'ingressos, probablement la van aconseguir per matrimoni amb els Cabanyes. Del document de 1275 i del lloçol a Santa Perpètua en parlarem més endavant. Abans intentarem descriure com era la localitat entre els segles XII i XIII.

LA PARRÒQUIA I LA VILA MEDIEVAL

A partir de la segona meitat del segle XI, el territori del Vallès, com el d'altres contrades dels comtats catalans, es va dividir en parròquies. Les parròquies com a institucions eclesiàstiques destinades al servei pastoral existien des de molt temps abans. Però en els segles XI i XII van esdevenir



Sta. Perpètua els anys 50. Es pot observar el nucli antic, que tenia el seu origen a l'època medieval.

unitats d'enquadrament territorial i, a la pràctica, entitats amb funció administrativa¹³. El parroquià era membre d'una comunitat religiosa, però també formava part d'una comunitat que depenia de poders polítics superiors que li imposaven tributs i li aplicaven la llei. Molts cops la funció civil i la religiosa de la parròquia es confonien i els senyors terrenals volien assumir les atribucions que el dret canònic establí per a les autoritats eclesiàstiques. Com a mostra d'aquesta confusió hi ha un document, de finals del segle XI, en el qual el bisbe de Barcelona feia inventari de les parròquies (i altres béns i drets) que estaven en mans laïques¹⁴. En ell es pot observar com la gran majoria depenien d'un senyor laic, entre elles la de Mogoda, que podia ser de l'església de Santa Perpètua.

L'any 1178, com hem dit, la parròquia de Sta. Perpètua no tenia cap senyor laic. Depenia directament del bisbe pel que fa a les funcions eclesiàstiques i tenia la jurisdicció civil sobre els vilatans, la qual cosa volia dir que el poder terrenal més proper era l'autoritat pública. La parròquia, com era habitual, tenia un territori delimitat, que es descriu a l'acta de consagració. Limitava al nord amb els termes de Polinyà i de Palausolità, a l'orient amb Gallecs i Mollet, al sud amb el camí públic que des de Barcelona anava cap a França i a l'oest amb la riera de Santiga (i també esmenta Gallecs, però probablement es tracta d'una errada). Tot i que els límits són imprecisos, podem constatar una certa semblança amb els de l'actual terme municipal¹⁵.

Els límits de la parròquia eren importants perquè adjudicaven els seus habitants a la cura d'ànimes de l'església parroquial i perquè obligava a pagar el delme, les primícies i les oblacions a tots els que hi residien. Hi havia excepcions. A vegades, per motius diversos i difícilment desxifrables, algun mas pagava el delme a una parròquia diferent, com passava a quatre masos de Santa Perpètua que depenien de la parròquia de St. Fost o també com passava als masos Berenguer Margai i Peret Jovera que, situats dintre dels termes de Ripollet, pagaven a Sta. Perpètua¹⁶.

Dintre dels termes parroquials hi havia indrets amb topònims propis, com és habitual¹⁷. La majoria dels que s'esmenten en el document de 1178 s'han perdut; en canvi dels noms dels masos que coneixem de l'any 1275 n'hi ha alguns que encara es conserven.

Un topònim que va marcar de forma important la història de la localitat va ser el de Mogoda. L'origen d'aquest topònim ha estat estudiat abundantment per Fermí Vinyals, tant des del punt de vista etimològic, com històric¹⁸.

A Mogoda es va edificar una casa forta, que apareix en el segle XIII (1275)¹⁹, que es va anar ampliant posteriorment i que era habitada pels membres del casal dels Mogoda; més endavant va esdevenir la seu de la baronia del seu nom. Hi havia una altra casa forta en el terme de la locali-

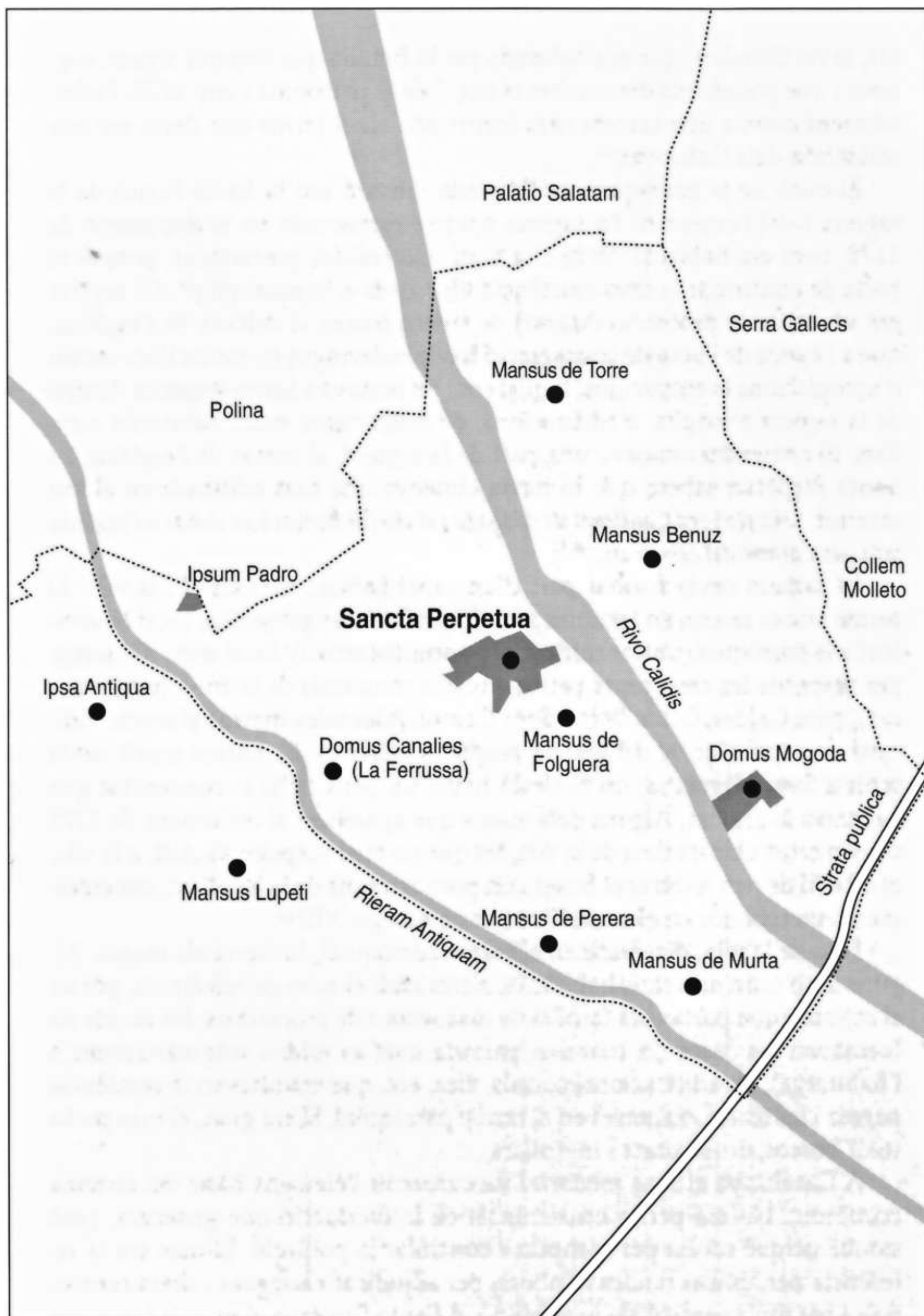
tat, la de Canalies, que era habitada per la família que detentà aquest cognom i que posseïa els drets sobre el lloçol de la parròquia l'any 1275. Probablement existia una tercera casa fortificada en el terme que devia ser una residència dels Cabanyes²⁰.

El nucli de la parròquia era l'església. Entorn seu hi havia l'espai de la sagrera i del cementiri. La sagrera apareix esmentada en el document de 1178, com era habitual. Se la cita com una realitat preexistent, perquè es parla de confirmar la seva existència vinculada a la parròquia²³. La sagrera era un espai de protecció (sagrat) de trenta passes al voltant de l'església, que a l'època de l'acta de consagració havia esdevingut en molts llocs motiu d'apropiacions i usurpacions, la qual cosa no passava a Santa Perpètua. L'espai de la sagrera s'omplia d'edificacions, de magatzems, cases habitades o cellers. El cementiri ocupava una part de la sagrera, al costat de l'església, i a Santa Perpètua sabem que hi havia almenys una casa edificada en el seu interior: *"i la senyora Guillema de Mogoda i el seu fill Bernat van donar a l'església una casa dintre del cementiri..."*²².

La sagrera devia formar part d'un espai habitat més ampli, la vila. El terme vila es referia en èpoques anteriors a l'entitat geogràfica local equivalent a la parròquia (unitat territorial o administrativa). En el segle XII servia per descriure les emergents petites ciutats comarcals de la zona (viles-mercat), com Caldes, Granollers o Sant Celoni. A les viles-mercat el terme indicava un espai físic, el del lloc on residia la població. El mateix sentit devia tenir a Santa Perpètua, on hi devia haver un petit hàbitat concentrat que superava la sagrera. Alguns dels masos que apareixen al document de 1275 devien estar ubicats dins de la vila, fet que no era excepcional. Allà, a la vila, també hi devien habitar el ferrer i els pocs artesans de la localitat, concretament, un teixidor en el segle XII i dos en el segle XIII²³.

Fora de la vila, dispersos en el terme parroquial, hi havia els masos. Alguns amb nom dels seus habitants, altres amb el nom de referència, potser el cognom que portava la família de masovers o de propietaris. Els masos els formaven les cases (la mateixa paraula mas es referia originàriament a l'habitatge), les edificacions, corrals, eres, etc. que envoltaven la residència pagesa i les terres, disperses en el terme parroquial. Si era gran, el mas podia tenir boscos, erms, prats i matollars.

A Catalunya el mas medieval va esdevenir l'element bàsic del sistema econòmic. Ho era per la importància de la producció que generava, però també perquè servia per comptar i controlar la població. El mas era la referència per aplicar rendes i tributs, per adjudicar càrregues i drets territorials i per tenir controlada la població. A Santa Perpètua el mas va servir per recaptar el lloçol, perquè les quantitats es cobraven segons els masos i no segons les persones²⁴.



Mapa dels topònims medievals identificats, extrets dels documents de l'apèndix.
(Mapa base: Arxiu Històric de Santa Perpètua de Mogoda, Exp. Ord. Urb., 1951)

MASOS, PAGESOS, ARTESANS I SENYORS

L'any 1275, com hem comentat, Elisenda de Canalies i el seu fill, Bernat, van fer inventari del pagament del lloçol que rebien a Sta. Perpètua. En el document queda clar que són tots els habitants de Santa Perpètua (els homes, diu el document, referint-se als caps de casa) els que han de pagar el lloçol: "*Certum est et manifestum quod hominis sancte Perpetue de Mogoda debent dare locedum domine Eligendis de Canalies et filio suo Bernardo de Canalies..*"²⁵. La confirmació es va fer en un acte solemne a l'església, amb testimonis, la presència d'un escrivà i l'assistència de molta gent, probablement tots els implicats. En una interpol·lació posterior l'escrivà afirma haver rebut la signatura dels implicats i dóna fe del jurament davant Déu i els quatre evangelis de tots ells.

La resta del document és una llarga llista de tots els masos, persones i cases que paguen la renda, especificant-se en cada cas la quantitat que han de lliurar²⁶.

La majoria de les rendes corresponen a masos. Ja hem comentat la importància del mas en el paisatge medieval. El mas esdevenia una unitat de residència, habitada per una família pagesa. Molt sovint els habitants del mas depenien d'un senyor al qual li devien rendes o el reconeixement. A vegades, el pagès era masover i tenia altres pagesos que treballaven per a ell. El mas era primer de tot l'habitatge, que no era encara la masia rural que coneixem en l'actualitat. Probablement, en el segle XIII van començar a construir-se edificis sòlids, de pedra, però encara no tenien la presència de les masies de tres cossos que van començar a aixecar-se en els segles XV i XVI. En el cas de Santa Perpètua el terme mas ("*mansus*") devia tenir el sentit de mas-residència, perquè també incloïa els habitatges de la vila. En el document no es parla de cap casa de la vila i sabem que el lloçol el pagaven tots els caps de casa, per tant és lògic pensar que a la llista hi havia els masos dispersos i els habitatges que formaven la vila, al voltant de l'església.

Alguns dels noms dels masos corresponen a indrets del terme de la parròquia (Morral, Fontanet, Benuz, Costa, Prato, ..), per tant es tracta de masos rurals. Es tracta d'exemples del model més general de mas que trobem a Catalunya a l'edat mitjana, els quals esdevindran un element fonamental del paisatge i de la societat fins a l'època contemporània. A part de l'edificació on residia el masover, hi havia el corral, l'era, el paller i altres elements, que en conjunt s'anomenaven pertinences o adjacències. El mas tenia terres que eren cultivades pel masover o per altres pagesos ("*tenedones*", "*laboratores*") que pactaven amb ells contractes d'establiment o subestabliment. En el segle XIII, aquests pagesos dependents es vinculaven amb les terres que cultivaven. Esdevenien homes del mas. També en el decurs d'aquest segle es van

generalitzar els mals usos i l'asserviment de la pagesia, que va afectar també a la pagesia masovera.

Les terres dels masos (*"terras"*, *"laborationes"*, *"tenedones"*) es trobaven disperses. El mas no era una unitat d'explotació econòmica concentrada i les terres podien trobar-se força allunyades de la residència. L'extensió dels masos i la gestió que feien alguns masovers va permetre que alguns pagesos esdevinguessin petits empresaris rurals que van enriquir-se administrant els béns del mas. Alguns masos-residències eren veritables centres de gestió senyorial, on residia el masover, que exercia de batlle senyorial.

La dispersió de les terres del mas afavoria la subdivisió que es va començar a produir ja en el segle XII. A Santa Perpètua veiem que hi ha masos que tenien el nom repetit (Balester, de Prato, de Vallibus, Morral, Fontaneto, Guilaberti, de Ulmo, de Figueres,...), la qual cosa implica que el mas originari va patir una segregació, si no era el cas que algun membre familiar en fundava un altre en un altre lloc.

No tothom que pagava el llogol apareix vinculat amb un mas. En el document de 1275 apareixen dos teixidors (*"Raimundus textor"* i *"Petrus textor"*), els quals probablement vivien a la sagrera o a la vila i es dedicaven a la seva activitat artesanal i, segurament, a l'agricultura, com ho feia un antecessor seu, *"Raimundus textor"*, l'any 1178, el qual sabem que tenia una terra a Mogoda²⁷. La presència d'artesans especialitzats demostra la prosperitat de la localitat, que ve avalada per la quantitat de població, que per l'època era bastant nombrosa²⁸. Normalment, l'aparició d'especialistes es dona en indrets on es generava un excedent i una demanda suficient, la qual cosa solia produir-se a les viles-mercat. En el cas de Santa Perpètua, els teixidors s'afegien al ferrer, que amb la seva activitat justificava el pagament del llogol. En el document de 1275 apareix un *"Arnaldi Ferrarii"* com a testimoni i un mas *"Ferrari Balaroni"*. Ambdós casos podrien referir-se al ferrer, encara que no necessàriament.

A part dels masos i dels artesans, hi apareixen dos casals, el de Mogoda i el de Cabanyes, i una senyora, *"Raimunda de Rocha Viridi"*. El casal de Mogoda estava on ara hi ha el barri del mateix nom. En aquella època, la part noble que coneixem avui en part ja estava construïda²⁹. Els Mogoda van ser una família de la petita noblesa, que tenia possessions a la localitat i a altres indrets de la comarca. Un dels seus membres, Bernat de Mogoda, va participar a la conquesta de Mallorca i va fer fortuna allà. Bernat i el seu successor Jaume de Sant Martí eren vassalls d'Elisenda de Canalies, que a la vegada era vassalla de Simó de Belloc. Els Cabanyes eren una família de la petita noblesa que es va emparentar amb una branca familiar dels Sant Vicenç. Tenien el centre del seu domini prop de l'actual ermita de Cabanyes, on hi detentaven un castell. La casa forta que esmenta el document de 1275 probablement no coincideix amb el castell de l'altra banda del riu Besós. És

probable que els Cabanyes-St. Vicenç tinguessin una casa forta a la plana, dintre del terme parroquial de Santa Perpètua, que arribava fins al camí que anava a França. Això explicaria que la casa forta (*"domus"*) de Cabanyes rendís per al lloçol de Santa Perpètua. Bernat de St. Vicenç va adquirir el casal de Mogoda l'any 1278 i així va unir les possessions de les dues famílies, els Mogoda i els Cabanyes-St. Vicenç. La culminació d'aquest procés de concentració de poder va ser la creació de la baronia de Mogoda, l'any 1343, amb la venda que va fer Pere III de la jurisdicció reial sobre Sta. Perpètua, Sant Fost, Martorelles i Cabanyes a Berenguer de Sant Vicenç.

Els casals de Mogoda i de Cabanyes apareixen com a tributaris d'Elisenda de Canalies com també Ramona de Rocavert. La família dels Rocavert ja tenien possessions a la zona en el segle XII³⁰. No coneixem l'estatus social de la família de Ramona. Sabem que eren propietaris, encara que no és segur que fossin una família de feudals. En canvi, els Mogoda i els Cabanyes eren membres de la classe senyorial i amb la renda que pagaven es pot entendre que tributaven als membres d'un estament més elevat de la noblesa, amb els quals els mateixos Mogoda hi tenien vincles de dependència vassallàtica.

La casa forta dels senyors que cobraven el lloçol, els Canalies, lògicament no apareix a l'inventari de rendes, perquè no pagava la renda. Els Canalies tenien el seu honor a la Torreferrussa, segons Fermí Vinyals³¹. Elisenda i el seu fill, en el segle XIII, aprofitant la seva vinculació vassallàtica amb els Belloc, posseïen en feu el delme de Santa Perpètua³². De fet, el delme era una possessió reial que el monarca havia cedit en feu a Gastó de Bearn (del casal dels Montcada), que alhora l'havia infeudat a Huguet de Belloc i finalment aquest l'havia cedit a través del vassallatge a Elisenda. El delme sobre Santa Perpètua, que l'any 1178 era de jurisdicció parroquial, el poder públic l'havia usat com a moneda de canvi, en forma de feu, per consolidar la xarxa vassallàtica sobre la qual, en gran part, descansava el prestigi i l'autoritat de la monarquia. Els Canalies tenien com a patrimoni familiar i no com a feu la farga de Santa Perpètua, segons consta l'any 1277, quan Elisenda de Canalies va cedir el seu patrimoni al seu fill Bernat, dos anys després que confirmés els ingressos que li reportava aquesta possessió, a través del lloçol que pagaven els habitants de la parròquia.

Els Canalies, els Mogoda, els Cabanyes i els Rocavert apareixen com els senyors laics del paisatge social del segle XIII. A ells hi hem d'afegir els templers. L'Orde militar del Temple de Jerusalem tenia una comanda a Palausolità (l'actual mas de Santa Magdalena) i nombroses possessions a la zona³³. Entre elles hi havia el terme de Rovira, de difícil localització, entre Santa Perpètua i Palausolità. Probablement es tractava de l'àrea que envoltava la comanda, d'on era originària la família que més protagonisme va tenir en el desenvolupament econòmic i social dels templers al Vallès, els Rovira, entre els membres dels quals hi hagué un mestre provincial de l'Orde, Pere de Rovira³⁴.

EL LLOÇOL, RENDA FEUDAL

Ja hem comentat que el pagament que feien els habitants de Santa Perpètua tenia la seva raó de ser en el servei de la farga o ferreria. La renda, que es generalitzava i no s'aplicava sobre l'ús efectiu del servei, s'anomenava lloçol. Aquest sistema afavoria el senyor que en gaudia dels beneficis i perjudicava més a alguns pagesos que no pas altres, perquè no s'aplicava en funció de la utilització efectiva de la farga, sinó de forma universal.

De fet, com passava amb altres monopolis feudals, l'interès senyorial els utilitzava per esprémer econòmicament la pagesia i assegurar-se uns ingressos permanents i generals.

En el cas de Santa Perpètua, l'any 1275, s'obtenien 69 quarteres i 5'5 punyeres de cereal. La mesura que s'aplicava, la quartera, variava segons el lloc. Al Vallès, en l'època medieval era molt freqüent, i sempre s'usava la del mercat més influent en el lloc³⁵. A Santa Perpètua els mercats que podien haver influït en les mesures locals podien haver estat el de Sabadell, el de Caldes i el de Barcelona³⁶.

El document no especifica amb quin tipus de cereal s'havia de pagar. Només una línia interpolada esmenta un pagament en ordi. Però l'omissió generalitzada deixa clar que la decisió quedava en mans dels tributaris³⁷. Els pagesos devien preferir l'ordi, que era menys costós de cultivar i reportava menys guanys quan es venia. Els diferents tipus de blat eren preferits pels senyors en els pagaments. Però l'ordi també es reclamava, en el cas senyorial, per alimentar els cavalls.

No obstant, el cereal no era consumit o emmagatzemat directament pels senyors sinó que normalment, si es recaptava en grans quantitats, era venut en els mercats comarcals, d'on s'obtenien ingressos en metàl·lic que servien per comprar aliments quan calia, o també per satisfer altres despeses, més o menys superflues.

El lloçol esdevenia una renda feudal, que traspassava la producció de la pagesia a la classe dominant. Un servei senyorial esdevenia una excusa per drenar l'excedent als senyors. Pel senyors era una forma fàcil d'obtenir riquesa, perquè calia una vinculació única per uns guanys notables. El document de 1275 servia per relacionar el senyor amb 65 cases i persones. Només un pacte. Una vegada establerta l'obligatorietat calia que l'administració senyorial materialitzés els guanys. El batlle recaptava, acumulava i venia.

Els senyors valoraven aquest tipus de beneficis, els que els facilitaven els monopolis senyorials i les rendes parroquials, com el delme. La casa de Canaïes ho tenia clar. A part del patrimoni terrer, el delme i el lloçol de la farga de Santa Perpètua van esdevenir elements bàsics de la seva economia senyorial. Així, quan l'any 1384 l'honor de Canaïes es va vendre, encara s'inclogueren com a preuades possessions el delme i la farga de Sta. Perpètua³⁸.

Abreviatures

ACA Arxiu de la Corona d'Aragó

AHCB Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

ACB Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona

CSC Rius, J. *El cartulario de Sant Cugat del Vallès*, 3 vols. Barcelona, 1946

Notes

1. ACA, Monacals, Montalegre, 137 (1178)
2. “..ad opera s. Perpetue ·i· asinum et ut milites de ipsa milicia stabilissent in ibi unum hominem qui laborent in ipsa opere cum ipso asino”: ACA, Cancelleria, RBIV, 158 (1143).
3. Vegeu l'apèndix A
4. Vegeu, Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme a la societat del Vallès oriental. Segles X-XII. Espai, alimentació, producció i societat*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1999, pàgs. 309-319.
5. ACA, Monacals, Montalegre, 1377 (1343). Sobre els Sant Vicenç i la senyoria de Mogoda, vegeu, Pérez, X. “Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda” a *Notes*, 5, 1991, pàgs. 19-35.
6. ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1277). Citat per Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua de Mogoda*, Santa Perpètua, 1994, pàg. 129.
7. ACA, Monacals, Montalegre, vol. 2802, fol.118 (1278), citat per Pérez, X. “Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda” a *Notes*, 5, 1991, pàg. 27.
8. “Die siquidem consecrationis confirmaverunt predicte ecclesie quitquid possessionum habebat vel habere debebat ubique locorum videlicet totam villam de Sancta Perpetua que sui iuris est, excepta fabrica...” (ACA, Monacals, Montalegre, 137). El terme “fabrica” pot significar farga o ferreria i com a tal l'interpretem, tot i que Fermí Vinyals el relacionava amb l'edificació eclesiàstica, és a dir el temple. Certament, el règim canònic establia una entitat jurídica, la “fàbrica” eclesiàstica, que tenia drets sobre els béns econòmics que es recaptaven a la parròquia i que tenia com a finalitat el manteniment de l'edifici (Teruel, M. *Vocabulario básico de la historia de la Iglesia*, Barcelona, 1993, pàg. 206-208). No obstant, la majoria de les referències documentals del terme a l'època i a la zona la vinculen a l'activitat del ferrer (Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme a la societat del Vallès oriental. Segles X-XII. Espai, alimentació, producció i societat...* pàgs. 383 i 384). Un document és ben explícit: «i aquesta és la relació d'aquells que *han de fabricar a la farga del Temple de Palau*» (ACA, extrainv.3516 (sens data, Palau de Plegamans).
9. Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme a la societat del Vallès oriental. Segles X-XII. Espai, alimentació, producció i societat...* (pàgs. 383 i 384).
10. íbidem.
11. La donació va ser en testament, l'any 1175: “Dimito Raimundo de Cabaneis, viro meo, fabricam de s. Perpetua in qua habeo pignus L moabetinos ad omnem voluntatem suam faciendam”; CSC,1102 (1175).
12. ACA, Monacals, Montalegre, 12,575 (1275).
13. Vegeu, Vilaginés, J. «El fenomen parroquial en la societat del Vallès Oriental a l'alta edat mitjana (ss. XI i XII)» a *Acta historica et mediaevalia*, 9, Universitat de Barcelona, 1988, pàgs. 125-142 i Vilaginés, J. *La implantació del feudalisme...*, pàgs. 293-352.
14. ACB LAIV,140,342 (finals del s.XI)
15. Vegeu el mapa.
16. Respectivament, AHCB manuscrit MS B-226 fols. 163 i 164 (1141) i ACA, Monacals, Montalegre, 137 (1178).
17. Vegeu el mapa i els apèndixs
18. Vinyals, F. *Preliminars de la Història de Santa Perpètua de Mogoda i Santiga*, Santa Perpètua de Mogoda, 1978 i Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua de Mogoda*, Santa Perpètua de Mogoda, 1994.

19. “domus de Mogoda”: ACA, Monacals, Montalegre, 12,575. La paraula “domus” tenia a l'època el sentit de casa-forta.
20. “domum meam de Kanalies”: ACA, Monacals, Montalegre, 96 (1138) i ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1277); “domus de Cabaneis”: ACA, Monacals, Montalegre, 12,575 (1275).
21. Hi ha notícies de la sagrera l'any 1063 (Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua...*, pàg. 107) i l'any 1143 (ACA, Cancelleria, RBIV, 158).
22. “.. et domina Guillema de Mogoda et filius suis Bernardus similiter dederunt et concesserunt predicte ecclesie unam casam inter cimiterium...”: ACA, Monacals, Montalegre, 137 (1178).
23. En el document de 1275 apareix un mas Ferrer Balaroni i un altre mas Ferrer de Roure; també actua com a testimoni un Arnau Ferrer. Així mateix, havien de pagar el llogol un Ramon, teixidor, i un Pere, teixidor. Vegeu els apèndixs. Els apel·latius o cognoms no havien d'indicar necessàriament la professió de la persona, però cal tenir present que remetien d'una forma directa o a través d'algun avantpassat a l'activitat professional a la qual es referien.
24. Només en cinc casos es recapta directament sobre les persones o cases-fortes. La recaptació sobre el mas afectava totes les persones que hi habitaven o hi estaven vinculats. Facilitava la recaptació, perquè sempre hi havia algú responsable, el propietari o el masover, del mas i, per tant, de les imposicions que l'afectaven. Més endavant, la monarquia usará el sistema de censar per llars o focs, per poder cobrar les tributacions generals per a tot el regne.
25. ACA, Monacals, Montalegre, 12,575.
26. Vegeu l'apèndix B.
27. ACA, Monacals, Montalegre, 137.
28. Ja ho va destacar F. Vinyals (*Història de Santa Perpètua...*, pàgs.126). En total 65 cases (60 masos, 3 persones i 2 cases), que fa entre 325 i 390 habitants, depenent de la mitjana de membres per família (5 ó 6).
29. Sobre els Mogoda i la casa de Mogoda, vegeu, Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua...*, pàgs. 111-123 i Pérez, X. “Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda” a *Notes*, 5, pàgs. 19-36.
30. En l'acta de consagració de l'any 1178 apareix Gererd de Rocavert com a propietari del lloc (ACA, Monacals, Montalegre, 137). També apareix el cognom a ASA, 555 (1190, Mollet) i ACB LAI,301,834 (1199, Montornès).
31. Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua...*, pàg. 129. Un document anterior ens descriu les possessions del lloc de Canalties i pot corroborar la proposta de Vinyals (ACA, Monacals, Montalegre, 101; 1138).
32. ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1277).
33. Vegeu, Vilaginés, J. “Els templers al Vallès” a *Notes*, 4, 1990, pàgs. 7-28.
34. íbidem.
35. Els mercats medievals de la comarca que determinaven les mesures eren, a la zona oriental, el de Granollers, amb una influència que s'estenia cap al Maresme; el de Sant Celoni, que irradiava la seva influència per l'àrea del baix Montseny i l'alt Maresme, i el de Caldes de Montbui. A la part occidental, que pogués influir a Santa Perpètua, cal esmentar el mercat de Sabadell. També el poder econòmic del mercat de Barcelona es feia notar a la zona.
36. Sobre les mesures històriques d'aquests mercats i sobre la quartera en concret, vegeu, Alsina, C., Feliu, G. i Marquet, Ll. *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Barcelona, 1990.
37. Potser l'ordi era el producte que era tradició lliurar en els pagaments del llogol i per això no s'esmenta. La idea la pot reforçar que el pagament de la farga de Mollet, que s'especifica en el capbreu de finals del segle XII, es feia amb ordi: “et de fabricam de molleto accipit partem ordeï” (ACB LAIV, 191,461; sense data).
38. ACA, Monacals, Montalegre, 241 (1384), citat per Vinyals, F. *Història de Santa Perpètua...*, pàg. 140.

APÈNDIX A

Acta de Consagració de la parròquia de Santa Perpètua de Mogoda
1178

TRANSCRIPCIÓ XAVIER PÉREZ

(Diplomatari de la Cartoixa de Montalegre (segles X-XII). Barcelona, 1998, doc. 143.)

Anno Dominice incarnationis .MCLXXVIII^o, .XI. kalendas decembris, comuni utilitati providentes venerabilis Dei gratia Barchinonensis episcopus et canonicorum sibi comissorum conventus inferius annonatus cum non parvo populorum concurso solempniter convenerunt ad consecrandam domum Dei in honore sancte Perpetue martiris, in comitatu Barchinonensi, in Vallensi, in loco vocitato Sancta Perpetua.

Die siquidem consecrationis confirmaverunt predictae ecclesie quitquid possessionum habebat vel habere debebat ubique locorum videlicet totam villam de Sancta Perpetua que sui iuris est, excepta fabrica, preterea terras et vineas et alodia multa atque cimiterium .XXX. ecclesiasticorum passum ipsi ecclesie confirmaverunt. Quitquid etiam infra cimiterium vel infra sacriariam predictae ecclesie contineretur sub ecclesiastica defensione posuerunt atque temerarie inde aliquid auferentem vel invadentem ut reum sacrilegi omnino condempnaverunt donec canonice satisfeceret. Eadem quoque die consecrationis dederunt et concesserunt prelibate ecclesie Geraldus de Rocavert et filius suis duas casas quas habebant in eadem villa iuxta ecclesia a parte qua itur ad Calidas hoc modo ut semper predicta ecclesia et suis clericus acciperet et haberet ibi per censum in Natale domini libram mediam cere; et domina Guillelma de Mogoda et filius suis Bernardus similiter dederunt et concesserunt predictae ecclesie unam casam inter cimiterium in qua haberet et acciperet per censum sepedicta ecclesia candelam unam in Natale Domini. Alodia autem prefate ecclesie sunt hec: videlicet unam petiam terre iuxta alodium sepulcri et (aliam peciam terre iuxta alodium Geraldus de Rocavert) et aliam petiam terre que tenet se cum alodio de Fontanet, et duas vineas apud ipsas Combas et alias duas vineas in ipso podio et unum ferregenale ante ipsam villam et tres campos apud Canalias et unum molendinum de Prato. Omnia ista habet ecclesia predicta et clericus suus in dominio tenet et domos cum puteo que tenet se cum ferregenali. Preterea habet ecclesia et tenet in dominio apud Ripam casas et campium cum ortis et arboribus. Preter hec autem habet predicta ecclesia alodia multa, scilicet, campum unum quem laborat Raymundus (Ballester) apud collem Antige et aliam peciolam terre quam tenet Conrariam ferrana, in qua accipit Hospitale medietatem et apud Olmet vineam unam et apud Reguer duas vineas et duos campos et apud villam de Combas duas petias de terre quem tenet

Raymundus textor, apud Mogoda etiam habet masadam unam terre cum aquis et pertinenris suis apud ipsos vallos petiam unam terre, apud collem de Molleto duas petias terre et ante villam tres ferregenales apud ipsum padro et ad ipsam Olordar duas petias terre et ad costam supra domum Petri de Costa duas petias terre et supra domum Guillelmi de Ulmo aliam petiam terre et ibidem alias duas petias et in podio Oriol petiam .I., et iuxta villam unam petiam terre cum arboribus quam tenet Geraldus de Rochavert et ad predictas Combas tres petias terre et in terminio de Fontanet tres petias terre cum arboribus et apud Ruvira petiam unam terre. Hec autem supradicta alodium habet prefata ecclesiam in sua parrochia et preterea in sua parrochia habet multa alodia simul, et convenerunt cum Militia Templi habere etiam supradicta ecclesia in parrochia de Galex campum unum per alodium quem Berengarius de Rovira sibi reliquit in suo testamento, de quo etiam accipit decimam et primiciam et apud Rovira, olivarias .III. que sunt de confraria altaris Sancti Salvatoris et apud Casteio decimum in quodam molendino et olivarias. In dicto termino vero sive afrontaciones de quibus et intra quas pretaxata ecclesia accipit decimas et primicias in presenti et oblationes fidelium isti sunt: ab oriente in collem de Molleto et vadit per ipsam serram usque in terminum de Galex; a meridie in ipsa strata publica; ab occasu usque in rieram Antiga et in terminum de Galex; a parte circii in termino de Polina et in terminum dicte Marie de Palacio Salata. Pretera accipit in parrochia Sancti Stephani de Ripollete medietatem decimarum in manso Berengari Margai et in manso Parete Jovera et in parrochia de Antiga medietatem decimi in manso de Valleonrat. Si vero infra predictos terminos Barchinonensis ecclesia sive canonica aliquid habet vel habere debet, supradictus episcopus et alii illesum et intemeratum sibi reservaverunt. Quod si terminis, vel afrontaciones predictae ecclesie antiquitus longuiores seu prolixiores fuerunt et aliqua ecclesia secularisve persona aliquid ibi possedit contra possessores integras acciones predictae ecclesie retinuerunt, nisi prescripcione vel alia rationabili causa possint excluderi. Constituerunt quoque ut ipsa ecclesia a Barchinonensi sede crisma acciperet eidemque sedi annuatim per censum inter duas sinodos solidis .III. minus duos denaris monete Barchinonensis curribilis persolveret. Habeat quoque predicta ecclesia in parrochia Sancti Cipriani decimam in duobus molendinis quam sibi dedit domina Guillelma de Mogoda. Ut autem prescripta ecclesia plena libertate gauderet, constitutum est a domino episcopo et ab aliis ut saluti iusticia et dignitate Barchinonensis sedis que sue iure sunt vel erunt libere possideret et ut nulla ecclesiastica secularisve persona eam suis rebus exoliare vel invadere presumat, sub anathematis vinculo posuerunt atque prohiberunt cunctisque ei sua iura servantibus et beneficientibus absolucionem et remissionem peccatorum per Dei gratiam promisserunt et conces-

serunt. Quo est acta ipso eodem die et anno Dominice incarnationis superius momorato.

Ego Bernardus Barchinonense episcopus subscribo. Sig+num Bernardi primicheri. Sig+num Ponci presbiter. Sig+num Berengari de Rifano presbiter. Sig+num Joannis levita prioris Sancte Eulalie. Sig+num Guillelmi de Turre. Sig+num Bernardi de Puiel. Sig+num Raymundi de Vilar. Sig+num Guillelme de Mogoda. Sig+num Bernardi filii eius. (Senyal)Laurenti gratia dei abba Sancti Laurentii.

Sig+num Berengarii levita Sancti iusti qui hec scripsit cum literis rasis et emendatis in linea .VIII. die et anno quo supra.

APÈNDIX B

Inventari del lloçol de Santa Perpètua 1275

ACA, Monacals, Montalegre, 12,575 (1275)

In xv kalendas september anno Domini millesimo cclxx quinto.

Domina Eligsendis de Canalies et Bernardus de Canalies filius eius recognoverunt et fecerunt [-] in ecclesia sancte Perpetue de Mogoda de locedo de Mogoda in presentia Io de Solario et Guilaberti Bernardi de Campo, Bernardo de Prato de Pulcro Solano et de Perera et Arnaldi Ferrarii et den Fontanet et den Colomer et Raimundi Lupeti et den Cassabo et Bonanati Salgeni scriptoris et plurimum aliorum.

[Ego Bonanatus Salgeni [-] ecclesiam sancte Perpetue de Mogoda recepi hanc firmam de omnibus hominibus inferius nominati et iuravent per deum et sancti quator evangelia.

Certum est et manifestum quod hominis sancte Perpetue de Mogoda debent dare locedum domine Eligsendis de Canalies et filio suo Bernardo de Canalies ut inferius continentur.

In primus debent dare mansus Febroarii unam quarteriam pro locedo..

Item mansus de Curtibus unam quarteriam.

Item mansus de Solerio unam quarteriam et mediam.

Item mansus Guilabertus unam quarteriam et mediam.

Item mansus de Colomer unam quarteriam et mediam.

Item mansus de Figueres mediam quarteriam.

Item mansus Vitalis mediam quarteriam.

Item mansus Guiribert unam quarteriam.
Item mansus Ferrarii Balaroni mediam quarteriam.
Item domus de Mogoda unam quarteriam.
Item domus de Cabaneis mediam quarteriam.
Item mansus Vives mediam quarteriam.
Item mansus Petri Gebelini duas quarterias.
Item mansus de Turre unam quarteriam.
Item mansus de Cassabona unam quarteriam.
Item mansus Boniluvini unam quarteriam.
Item mansus de Vallibus duas quarterias.
Item mansus Poncii de Vallibus unam quarteriam.
Item mansus Baroni unam quarteriam.
Item mansus Benuz unam quarteriam et mediam.
Item mansus Buscheti unam quarteriam.
Item mansus de Ferigola unam quarteriam.
Item mansus de Morral mediam quarteriam.
Item alius mansus de Morral mediam quarteriam.
Item mansus de Torrentibus unam quarteriam.
Item mansus Oliba mediam quarteriam.
Item mansus Buscheta unam quarteriam.
Item mansus Aquiloni unam quarteriam.
Item mansus de Raques mediam quarteriam.
Item mansus de Fontaneto unam quarteriam.
Item mansus de Fontaneto iusano unam quarteriam.
Item mansus Rafardi unam quarteriam.
Item mansus de Fonte unam quarteriam.
Item mansus de Figueres unam quarteriam.
Item mansus de Ulmo unam quarteriam.
Item mansus de Collo unam quarteriam.
Item mansus de Costa unam quarteriam et mediam.
Item Raimunda de Rocha Viride unam quarteriam.
Item mansus Gebeline quinque medias pugnarias.
Item mansus Stephani Guilaberti unam quarteriam.
Item Raimundus textor tres quartanes.
Item Petrus textor mediam quarteriam.
Item mansus de Riba mediam quarteriam.
Item mansus de Calidis unam quarteriam.
Item mansus de Folguera duas quarterias.
Item mansus de Ciraria unam quarteriam.
Item mansus de Perera unam quarteriam et mediam.
Item mansus Mascaroni unam quarteriam.

Item mansus de Murta mediam quarteriam.
[Item mansus Rulfi duas quarterias ordium]
Item mansus Berengarii de Prato unam quarteriam et mediam.
Item mansus Bernardi de Ulmo duas quarterias.
Item mansus Raimundi de Prato duas quarterias.
Item mansus Guillelmi Lupeti duas quarterias.
Item mansus Ferrarii de Roure unam quarteriam.
Item mansus Iuliani duas quarterias.
Item mansus de Perera mediam quarteriam.
Item mansus de Ferrandi unam quarteriam.
Item mansus de Moragues de Noguera unam quarteriam.
Item mansus de Val Honrat duas quarterias.
Item mansus Ponciis Arnaldi unam quarteriam.
Item mansus de Trilea unam quarteriam.
Item mansus Balester unam quarteriam.
Item alius mansus Balester unam quarteriam.